

AGRAMATISMOAREN SINTOMAK EUSKARAZ

I. Laka

1. Atarikoak¹

Lan honetan, *agramatismo* izenaz ezagutzen den hizkuntz-sindromeak euskaraz ageri dituen sintoma nagusiak aurkezten ditugu, horiek hizkuntza-ren egitura orokorrarekin, eta bereziki euskararen egiturarekin eduki lezaketzen zerikusia azpimarratuz. *Agramatismoa*, burmuineko hizkuntz-eremueta jasotako kalte baten ondorioz gertatu ohi den sindromea dugu; hots, *afasia* mota bat da. Kaltea jaso duen burmuin-eremuaren arabera itxuraturik egon beharrean, Broca edo Wernicke afasiak bezala, agramatismoa, gaixoak ekoizten duen hizkuntza motaren arabera itxuratu ohi da soilik. Bestela esan, agramatismoaren sindromea, sintoma talde baten arabera itxuratzen da, eta ez esparru neurofisiologiko baten arabera.

1.1. Lan honen nondik-norako zenbait.

1998. urtean, *Nazioarteko logopedia eta foniatria elkartearen* (IALP) XXIV Kongresua ospatu zen Amsterdamen. Bertan, Afasiarako Komiteak erabaki zuen afasiak hizkuntza ezberdinetan eragiten dituen sintomei buruzko txosten orokor bat prestatzea, 2001.ean aurkezteko, IALPren hurrengo kongresuan. Hainbat hizkuntzetatik afasia sintomak jasotzen dituen txosten hau, 2001. urtean argitaratu da, *Manifestations of Aphasia Symptoms in*

¹Lan hau, Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza eta Ikerkuntza eta Unibertsitate Sailaren laguntzari esker burutu da, PI-1999-18 ikerkuntza bekaren bitartez.

Different Languages izenburupean, Michel Paradis McGill Unibertsitateko neurohizkuntzalaria argitaratzaile duela. Txosten orokor honetan, lehenago aztertu gabeak edo gutxi aztertuak izan diren hamalau hizkuntzetan afasiak, eta batik bat agramatismoak ageri dituen sintomak aurkezten dira: ingeles afrikamerikarra, afrikaans, katalanera, txekiera, Persiako farsi hizkuntza, finera, friuliera, grekera, hebraiera, hungariera, poloniera, gaztelania, suediera eta euskaratiko sintoma nagusiak deskribatzen dira bertan.

Txosten orokor honetan, garrantzi handiagoa ematen zaio gaixoak egiten duen akats motari, akatsaren maiztasun osoari baino. Hau da, aurkitzen diren hizkuntz-akatsak hizkuntzaren egiturarekin duten zerikusia antzematea litzateke helburu nagusia, eta ez gaixo jakin batek egiten dituen akatsen kopuru eta maiztasunak. Txostenak eskaintzen dituen ikerketak hiru motakoak ditugu: (a) talde-azterketak, (b) kasu kliniko jakinen azterketak (c) hizkuntzaren ezaugarriren bat aztertzerazuzendutako ikerkuntza esperimentalak.

Euskarari dagokion deskribapena, Laka & Erriondo Korostola (2001) dugu, (a) motako lana dena, hau da, gaixo talde baten ekoizpen espontaneoaren azterketa. Txosten hau, Erriondo Korostola (1993) doktorego tesian egindako afasiko elebidunen azterketan oinarritzen da; bereziki, Erriondo Korostolak jasotako gaixo afasiko euskaldunen hizketa espontaneoaren korpua aztertzen du, hizkuntzaren ikuspuntutik batik bat, agramatismoak euskaraz ageri dituen sintoma nagusiak bildu asmoz. Hemen aurkezten dugunaren datu-iturri nagusia, beraz, aipatutako lanotan aurki daiteke, eta ezinezkoa suertatuko litzateke Lore Erriondo Korostolaren bilketa-lana eta aitzindaritzza gabe.

1.2. Corpusaren deskribapena.

Lan honetan erabili dugun korpua, beraz, Lore Erriondo Korostola EHUko Psikologia Fakultateko irakasleak bere doktorego tesirako bildutakoa da (Erriondo Korostola 1993), afasiko euskaldunei buruz egindako lehenengo lana, eta oraingoz zabalena.

Korpus honetan, burmuineko kalteen ondorioz afasia pairaturiko 59 gaixoen hizketa espontaneoak biltzen da. Gaixoen afasia mailak, askotarikoak dira: batzuek nahikoa etorri ona azaltzen dute, erru gutxirekin; beste batzuk ordea, ia afasia osoa erakusten dute, hitz solteak baizik sortzen ez dituztelarik.

Korpus honetan bildutako gaixoak, Euskal Herriko erietxeetan egonak ziren 1986-1989 artean, burmuineko kalteaz; gehienek, baina, ez zuten hasie-

ra batean afasiaren diagnostikoa jaso. Izan ere, 59 gaixo horietarik 25ek bakarriz zeukaten afasia diagnostikaturik: zortzi Broca afasiko gisa diagnostikaturik zeuden, eta bederatzi Wernicke bezela. Bederatzi gaixok afasia osoa zuten diagnostikotzat, hiruk anomia sintomak, eta batek afasia transkortikala. Beraz, 46 gaixoren kasuan hasiera batean ez zen afasiarik agertzen diagnostikoan. 46 gaixo hauen historia klinikoetan, burmuinaren kaltea zein hemisferiotan zegoen azaltzen da: 46 horietatik, 39 gaixok ezkerreko hemisferioan zeukaten kaltea, batek eskuineko hemisferioan, eta sei hemisferio bietan.

Gaixoen adin-banaketa honakoa da: hiru gaixo 0-19 urte artekoak dira, bi gizonezko eta emakumezko bat. Gaixo bi 30-39 urte artekoak dira, gizonezkoa eta emakumezkoa. Gizonezko bat 40-49 urte artekoa. Hamairu gaixo 50-59 urte artekoak, hamar gizonezko eta hiru emakumezko. Hiru gaixo ditugu 60-69 urte-tartean, hamazazpi gizonezko eta sei emakumezko. Azkenik, bost gaixo badira 80-89 urte artekoak, gizonezko bi eta hiru emakumezko.

Korpus honetako gaixo guztiak elebidunak dira; 55 gaixo jaiotzetik euskaldunak, gaztelania beranduago ikasi dutenak. Beste laurak jaiotzetik gaztelaniadunak, euskara beranduago ikasi dutenak.

Gaixoak, burmuineko kaltea izan eta gero elkarrizketatu zituen Erriondo Korostolak, garai ezberdinetan: 13,5% kaltea jaso eta urte bitara, 5,1% hamabost hilabetetara, 10,1% kaltea jaso eta zazpi hilabetetara, 8,5% bost hilabete ondoren, 3,4% hilabete ondoren, eta 6,8% kaltea izan zuten hilean bertan.

1.3. Afasia eta agramatismoaren inguruan.

Afasia izenez ezagutzen diren hizkuntz-patologiaren artean, agramatismoaren sindromeak arreta handia jaso du azken urteotan. Afasiaren ikerkuntzak aurrera egin ahala, ikertzaileek geroz eta argiago antzeman dute hizkuntz-patologiek sortzen dituzten sindromeak hizkuntza guztietan ematen diren arren, sindrome horiek ageri dituzten sintomen artean, batzuk orokorrak direla (unibertsalak esan genezake), eta beste batzuk, ordea, hizkuntzaren araberakoak, edota hizkuntz-taldeen araberakoak.

Hizkuntzek gauzatze morfologiko ezberdinak erabil ditzakete gramatika ezaugarri bertsuak adierazteko. Honela, bada, azpian berbera den kalte batek gauzatze ezberdinak izan ditzake hizkuntza batetik besterako sintomatologian. Honengatik, guztiz beharrezkoa da ikertzaile eta klinikariei dagokienez, hizkuntzetan barrena ematen diren sintoma ezberdinen berri izatea. Honela, ingelesez hitz egiten ez den herrialdeetan, gaixoen diagnostikoak ezin daitez-

ke egin ingelesean soilik oinarritutako diagnostiko-bideetan, eta elebidunak diren gaixoengan, gauzatze ezberdinak izan ditzakeen kalte bakarrak tratatzeko bidean abiatuko gara. Arrazoi bi hauek garrantzizkoak dira gure gizarte elebidunean, eta haatik, oraindik orain behar bezela jorratu gabe dauzkagu gaixo afasikoen hizkuntz-berreskuratze terapiarako protokoloak euskaraz, hala nola diagnostikorako protokoloen gaurkoratzea.

Agramatismoa, Broca afasiarekin harremanaturik agertu ohi den sindromea da. Sindrome honek azaltzen duen sintoma nagusia, funtzio hitzen, hots, elementu gramatikalen ezabaketa orokorra da, hitz lexikoak mantentzen diren artean (Grodzinsky 1984, Caplan 1987). Agramatismoaren kasuan nabarmentzen dugu hobekien, unibertsaltasuna eta hizkuntzaz-hizkuntzako aldaketa parametrikoen arteko balantza. Izan ere, agramatismoaren sindromea gramatikaren eraikileak diren kategoria funtzionalei dagokien kaltea dugu, eta hizkuntzalaritzan urteak badira kategoria funtzionalei egotzen zaiela egitura gramatikalaren eraketa, sintaxiaren funtsa eurak baitira. Hizkuntzen arteko ezberdintasunen iturria kategoria funtzionalen esparrura mugaturik dago baita ere (Borer 1984, Chomsky 1989, Chomsky 1995). Ez da beraz gehiegi harritzekoa, agramatismoak kategoria funtzionalekin duen zerikusia dela-eta, sindrome honek ageri dituen sintomen artean, batzuk ezberdinak izatea hizkuntza batetik bestera. Hizkuntzaren ikertzaileari dagokio ezberdintasun horien azpian datzan batasuna edo antzekotasuna zertan den azaltzea, hala nola ezberdintasunen arrazoiak ahalik zehazkien itxuratzea.

Hizkuntzen arteko aldaketak gora-behera, agramatismoa pairatzen duten gaixo guztiek ez dituzte sintoma berberak azaltzen. Akats eredu orokorrak aurkitzen diren arrear, ez dira ia inoiz aurkitzen gaixo guztiek egiten dituzten akatsak, akatsok maiz gertatzen badira ere. Honezaz gain, delako hizkuntza batean sarritan agertzen den sintoma bat ez da nahitaez aurkitzen gainerako hizkuntzetan, egiturazko antzekotasunak egonik ere. Adibidez, perpaus bukaerako partikulak maiz desagertzen dira cantoneraz (Yiu & Worrall 1996), baina ez japonieraz (Sasanuma 1989).

Agramatismoaren sindromeak, baditu ezaugarri nabarmen batzuk hizkuntza guztietan: gaixo agramatikoek perpaus laburrak aukeratzen dituzte, menpekorik gabeak gehienbat, eta oro har, sintaxirik soilena erabiliaz hitz egiten dute. Gaixoek, maiz, hizkuntzak berez eskeintzen dituen egitura-soiltze estrategiak erabiltzen dituzte². Batzuetan, agramatismoan ageri diren sintomek badute antzekotasunik hizkuntz-jabekuntzaren bidean hurrek ekoizten

² Esaterako, ikus bedi lan honetako 2.2. atala, aditz laguntzaileen ezabaketari dagokiona.

dituzten datuekin; hizkuntz-jabekuntza eta afasien artean dauden antzekotasunak ikerkuntza gaia izan dira Jakobson (1968) lan aitzindariaz geroztik, eta honi dagokionez, bidenabar bada ere, aipatuko ditugu horrelako antzekotasunak, Laka & Ezeizabarrena (2001) lanean areago jorratu izan ditugunak.

Afasiologiaren esparruan, hizkuntz-kalteen nondik norakoak azaltzea da helburu nagusia: zeintzuk dira kalteturiko hizkuntz-atalak eta kalteturiko prozesamendu-atalak? Ageri diren hizkuntz-kalteen azalpena zein liteke, hizkuntzaren egitura eta prozesatze moduen arabera? Hizkuntzalaritzaren itzalean egindako sintomen azterketak nahitaezkoak ditugu, afasien alorrean aurrerapausurik egiteko. Egun, afasiak ikergai hartzen ditugun hizkuntzalaririk, hizkuntz-patologiok giza-hizkuntzaren izaera eta egiturari buruz eskein dezaketen argia bilatzen dugu. Ikusiko dugunez, sintomatologia horiek, neurri andi batean bederen, bat datoz hizkuntz-teorian ontzat ematen diren hainbat oinarritzko ideiekin, eta hori horrela den neurrian, afasiologiak areagoko oinarri empirikoa eskeintzen digu hizkuntzaren ikerkuntzan. Izan ere, afasiaren hizkuntz-ikuspuntutiko ikerkuntzak, Caplan eta Grodzinsky neurohizkuntzalariek azaltzen duten legez³, behin baino gehiagotan erronkak aurkeztu izan dizkio neurologian eta neurofisiologian soilik oinarrituriko afasien azterketei, hizkuntzaren ikuspegi landuago batera bultzatuaz.

2. AGRAMATISMOAREN SINTOMAK EUSKARAZ

2.1. *Sarrera.*

Korpus honetan aurkitzen diren sintoma geheintsuak, ikusiko dugunez, morfologiaren alorrekoak ditugu, eta bereziki, flexio-morfologiaren alorrekoak. Gramatikaren egiturari begiraturik, bada, eta agramatismoak euskaraz azaltzen dituen sintomak bateratzen dituen iturrira jotzeko esan dezakegu, euskaraz agramatismoak ageri duen sintoma nagusia *INF* kategoriaren kaltea dela, hor kokatzen baitira aditz morfologiaren zehaztasunak⁴. Hatsarre eta

³ Ikus bitez Caplan (1987), Grodzinsky (1984, 1989), hizkuntzalaritzak afasiaren ulermenerako eta tratamendurako izan duen garrantziaz jabetzeko.

⁴ Lan honetan zehar aipatzen diren gramatika teoriako kontuak argiro azaldurik ikusi nahi dituen irakurleak, Artiagoitia (2000) *Hatsarreak eta Parametroak lantzen* liburura jo dezake, bertan garatzen baitira sintaxiaren teoriari dagokion oinarri eta zutabe nagusiak, euskal gramatikaren ikuspuntutik azalduak, batik bat. *INF* kategoriari dagokionez, ikus bedi bereziki 2. eta 7. kapituluak.

Parametroen ereduaren arabera (Chomsky 1981), INF kategoria dugu perpausaren gune sintaktikoa: perpausa, INF kategoriaren islapen sintaktikoa da, eta bertan biltzen dira aditz jokatuak adierazten dituen ezaugarri guztiak. Agramatikoek ekoizten duten hizkerari begiraturik esan genezake, bada, perpausa eratzen duen kategoria sintaktiko funtzional honek jasotzen duela kalterik handiena.

Hitz ordenari dagokionez, ez dugu kalte nabarmenik antzeman ahal izan. Hau ez da harritzekoa, kontuan hartzen badugu corpus honetan gaixoen hizketa espontaneoaz aztertzen dugula. Euskarak hitz orden aski librea duenez, zaila edo ezinezkoa da gaixoak erabiltzen dituen hitz ordenetan kalterik ote den sumatzea, kasu nabarmenenetan ez bada. Esaterako (1) bezelako adibideak aurkitzen ditugu, han hemenka, korpusean:

- (1) ulertu, askotan ez dut, ez dut, no comprendo euskeraz eta ez dut ondo
(42 gaixoa)

Adibide honetan ikusten denez, ezezko perpausak agintzen duen Hitz ordenaren aldaketak arazoak sortzen dizkio jaiotzetik euskalduna den donostiar elebidun honi. Hala ere, honelako adibide bakanez gaindi, hitz ordenaren askatasunean ia ezinezkoa da akats-eredurik antzematea. Honek ez du esan nahi, noski, hitz ordenean kalterik ez dagoenik. Bidezkoago dirudi pentsatzea honelako kalteak antzemateko hizketa espontaneoaz gaindiko lana egin behar dela, ikerkuntza esperimentalak alegia, adibidez gaixoei hitz ordenari buruzko testak eskeiniz. Hitz orden aski librea duten beste hizkuntza batzuetan, ikerketa esperimentalak argiro erakusten du gaixo agramatikoek ezin dituztela hitz orden kanonikoak ez direnak egokiro interpretatu. Japonieraz, adibidez, gaixo agramatikoek zailtasunak dituzte SOV ez diren hitz ordendun perpausak ulertzeko (Grodzinsky 1989).

Era berean, gaixo agramatismodunek, perpaus konplexuak saihesten dituzte, eta hizketa espontaneoan batik bat perpaus bakunak agertzen zaizkigu. Horregatik, zaila da zehaztea, corpus honetako datuetatik, KONP izeneko perpausaren buru funtzionala, galderetarako eta perpaus-txertaketarako erabat beharrezkoa dena, noraino dagoen kalteturik. Gainerako hizkuntzetan gertatzen dena kontuan izaki, eta gaixoei ekoizten dituzten egitura sintaktiko soila ikusirik, KONP kategoria ere kalteturik dagoela pentsa genezake, baina oraingoz ez daukagu datu handirik hori oinarritzeko. Ditugun gutxien artean, hona (2):

- (2) ta koño anaxei gaur etorri deitu iozu
(52 gaixoa)

Adibide honetan, dirudienez, gaixoak menpeko perpaus bat sortu nahi izan du, baina menpeko aditzak ez du *-tze*ko menpekotasun marka jasotzen,

eta partizipio burutu gisa ageri da. Hitz ordenaren kasuan bezela, KONP kategoriaren kalteak ikusi ahal izateko, ikerkuntza esperimentalaren beharra dugu, eta gaixo gehiagoren azterketak.

Gainerako datuak eskini aurretik, horien aurkezteko moduari buruzko hitz bi: Hemen biltzen ditugun datu guztiak, gaixoen hizjariotik hartuak dira. Beraz, nork bere hizkeran egiten ditu. Haatik, gehienetan, esaldiak edota aditz formak aurkezterakoan, jatorrizko hizkerako hainbat zertzelada alde batera utzi ditugu, axolazkoak ez zirenean. Halere, irakurleak ikusiko duenez, inoiz jatorrizko hizkeran ematen ditugu datuok, euskalkiko formak mantenduz. Bestetik, eta lan honen asmoa agramatismoaren sintomak aurkeztea denez, alde batera utzi ditugu fonologiarekin soilik loturik dauden ekoizpen akatsak⁵. Izan ere, delako ekoizpen zati batek erakusten duen akatsa fonologiaren alorrekoa izan litekeen guztietan, aurkezpen honetatik kanpo utzi dugu, bada-ezpadan, eta argiroago gramatikaren alorrekoak gorde ditugu bakarrik.

2.2. Aditz nagusiari loturiko sintomak

Agramatismoa duten gaixo euskaldunen hizketa espontaneoan gehien nabarmentzen den sintoma, aditz jokatuaren urritasuna da. Izan ere, azterturi-ko hizjario batzutan ez da aditz jokaturik bat ere aurkitzen, adibidez, 5, 50 eta 57 gaixoenetan. Gaixo hauek sortzen duten hizjarioa nahikoa etorri onekoa izan arren, jokatu gabeko aditzak agertzen ditu bakarrik: partizipio burutuak, edota aditzaren nominalizazioak. Batzuetan, aditz laguntzailerik gabeko hizjario honek esaldi ez gramatikalak sortzen ditu (3a):

- (3) a. ba ni zabata honeki ba **egon** etxean (50 gaixoa)
 b. pixa **egitea** lehenengoa, bai arpegia **garbitu** ta komunera **joan** da gero **gosaldu** (5 gaixoa)
 c. batekin ta bestiaikin hitza ondo ezin (42 gaixoa)

Baina gehienetan, sorturiko hizjarioa ez da guztiz gramatikaltasunik gabea, bitxi samarra bada ere, (3b) adibidean ikusten dugun bezela. Hemen, gaixoak, goizean esnatzean egiten duena kontatzen du, eta nolabait galdera baten erantzuna delarik, aditz jokaturik gabe era daiteke esaldia. Azterturi-ko

⁵ Honek, esan gabe doa, ez du esan nahi fonologia-akatsak garrantzirik ez dutenik. Izan ere, guztiz interesgarria izango litzateke korpus honetan ageri diren artikulazio erruen azteketa prestatzea, hemen morfologiarekin egiten dugunaren parekoa, egitura fonologikoak jasaten dituen kalteen nondik-norakoak argitu ahal izateko.

korpusean asko nabarmentzen da aditz laguntzaileak ezabatzeko joera hau, euskaraz berez zilegi dena delako baldintza batzuetan (Amundarain 1997), eta zentzu honetan, agramatismoak ageri duen sintoma nagusi honen eraginak ez du hizketa agramatikala sortzen, berez hizkuntzak eskeintzen duen egitura eta morfologia soiltzeko estrategia hau etengabe erabiltzen baitute gaixoek. Horren erakusgarri dugu baita (3c) adibidea, *bitz* egin predikatuaren ordeztan *bitza*-ren erabilera gora-behera. Honi dagokionez, eta Jarema (1985) ikertzaileak azpimarratu bezela, agramatismoaren sintoma nagusi batzuk gramatikal-tasunaren barnean edo mugetan kokatzen dute gaixoen ekoizpena, nahiz eta agramatismoan erabiltzen den hizkerak estrategia arrunt horiek askoz maiztasun handiagoaz azaltzen dituen.

Aditz jokatuaren urritasunari dagokionez, agramatismoak badu antzekotasunik, datuen aldetik bederen, jabekuntzan ikusten dugunarekin, euskararen jabe egiten ari diren haurrek, hasiera batean, aditz jokatuak ez erabiltzeko joera nabarmena azaltzen baitute (Ezeizabarrena 1997, Laka & Ezeizabarrena 2001).

Halabaina, bada agramatismoa jasatzen duten gaixoengan agertzen den sintoma bat, aditz jokatuaren saihesteari lotua, jabekuntzako datuetatik aldentzen dena: maiz, aditz partizipio burutua erabili beharrean, (3) adibideetan bezela, gaixoek zalantzak izaten dituzte partizipio burutu eta nominalizazioen artean:

- (4) a. ta geo pentsau non txabola ta, **jute, jun** da, trastre, trastreak hartu
innittun bazpae... (4 gaixoa)
b. txarra da erren **ibilli** (5 gaixoa)

(4a) adibidean ikusten dugunez, gaixoak zalantza dauka forma nominalizatua eta partizipio burutuaren artean. Honelako zalantzak, guk dakigula behintzak, ez dira jabekuntzan aurkitzen, baina bai esaterako ingelesdunak diren gaixo agramatikoengan, non, Badecker eta Caramazza-k (1985) erakusten dutenez, maiz agertzen diren aditz nagusien nominalizazioak. Bestetik, (4b) adibidean ikusten dugunez, gaixoen partizipio burutuak erabil ditzakete baita ere, forma nominalizatuen ordeztan. Izan ere, (2) adibidean ere antzeko zer-bait gertatzen da.

Agramatismoak euskaraz, bada, lexikoa den Aditz kategoria mantentzen du, baina honi atxiki ohi zaizkion kategoria funtzionalek desagertzeko joera daukate: honela, Aspektuari dagokion burua (Laka 88) neutralizaturik agertzen da, bere balio ez markatuan, hots, era burutuan ekoizten duten gaixoek; batzuetan neutralizazio hau partizipio burutuarekin ez ezik, forma nominalizatuaren bitartez azaltzen dela ematen du (4a).

2.3. Aditz jokatu^ei loturiko sintomak

Agramatismoa duten gaixoen hizjarioan, hizkera arruntan baino aditz jokatu gutxiago agertzen badira ere, corpusean aditz jokatuak aurkitzen ditugu, eta horien azterketan azaltzen zaizkigu hemen aurkezten ditugun agramatismoaren sintoma nagusi gehienak. Sarritan, gaixoen ekoizten dituzten aditz forma jokatu^eek hutsak ageri dituzte morfemen hautapenean, bai morfema jakin batzuk ekoizten ez direlako, edota ekoizten diren morfemak ez direlako paradigma egokietakoak. Goazen bada kalte horiek banan-banan ikustera.

2.3.1. *Plural komunztadurarik eza.* Ondoren azaltzen diren adibideetan ikusten dugunez, batzuetan gaixoek forma egokiak sortzen dituzte, baina objektuarekiko plural komunztadurarik gabeak:

(5)	a. hitzak nahasi egiten dut	(42 gaixoa)
	b. bakarrikan euskeraz dakit abestiak	(4 gaixoa)
	c. ematen dizu beste lau karamelo	(22 gaixoa)

Erriondo Korostolaren korpusean aurkitzen ditugun plural komunztadurarekiko huts guztiek, absolutiboaren hirugarren pertsonarekiko plural marka isiltzen dute. Ez dugu aurkitu lehenengo edo bigarren pertsonari loturiko hutsik, pluralari dagokionez. Honela, esaterako, *zu/zuek* bereizkuntza egiteko erabiltzen den pluralgilea isiltzen duen formarik ez dugu aurkitu Baliteke hau corpusaren neurriari zor izatea, baina uste dugu pluralgileari dagokion huts honek hirugarren pertsonari bakarrik eragiten diola⁶.

Pluralgile hauek euskal gramatikan duten izaera “guneaz-kanpoko” horren areagoko erakusgarri, jabenkuntzako datuak ditugu. Haur hizkuntzako ekoizpenek erakusten digutenez, hirugarren pertsonari dagokion pluralgileaz berandu samar jabetzen dira haurrak (Barreña 1993, Ezeizabarrena 1996, Laka & Ezeizabarrena 2001). Honela, afasikoenak bezalakoak diren hutsak egin ohi dituzte, nahikoa berandu arte, ikertutako haurrek:

(6)	a. haundiak bota dut	(J 3,09)
	b. palak hartu dau	(M 2,08)

⁶ Halere, baliteke (8a) adibideko *nengoezen* formak honekin zerikurisirik izatea: bertan, lehenengo pertsonarrekin doan aditz erroari pluralgilea itsasten baitzaio. Honek guztiak areagoko ikerkuntza behar duen arren, agian pluralaren marka morfologikoa ezabatzen eta gehitzen duen akatsa erru berberaren gauzatzea dugu, hau da, pluralgileekiko “itsutasun” orokorra.

Azkenik, euskal aditz jokatuaren egitura, hau da, INF kategoriaren egitura, kontuan hartzen badugu, huts honetan ekoizten ez diren pluralezko morfemek jokabide berezia daukate helduen gaitasunari dagokionez: (a) euskalkien arabera leku ezberdinak hartzen dituzte laguntzailearen hurrenkeran; (b) badira pluralgile hauek erabiltzen ez dituzten euskalkiak; (c) pertsona komunztaduraz bestelakoak dira euren jokabidean, eta Inf kategoriak eragiten dituen prozedura morfologikoetan ez dute komunztadurarekin bat egiten. Laka (1988, 1993) lanetan proposatzen da pluralgile hauek adjuntuak bezelakoak direla laguntzailearen egituran, nolabait guneko egituran parte hartzen ez dutelarik. Agramatismoan aurkitzen ditugun datuek erakusten digutenez, elementu hauek errezago desagertzen dira gaixoen ekoizpenean, eta jabekuntzan, bestalde, berandu samar arte agertzen dira hauei dagozkien hutsak, gainerako aditz morfologiaz jabetu diren haurrengan ere.

2.3.2. *Datibo komunztadura: hirugarren pertsona (zero marka), lehenengo pertsonaren orde.* Huts hau, datibo komunztaduradun hainbat laguntzailetan

aurkitu dugu. Gaixoeak, hirugarren pertsona markak dituzten formak ekoizten dituzte, nahiz eta testuinguruaren arabera garbi egon forma horiek lehenengo pertsona marka behar dutela egokiak izateko, gaixoak euren buruen gainean hitz egiten baitute. Ikus ditzagun adibide batzuk:

(7)	a. mareoa bezela egin zien	(zidan)	(9 gaixoa)
	b. hau dena hilda bezela geratu zien	(zidan)	(9 gaixoa)
	c. niri gaixoak gustaten jakon	(jatazan)	(20 gaixoa)
	d. ta geo bein jua nitzen ta baja emon ziten eta esautzen ea,
aste betera joateko ta jua nitzen berriro (esan eusten)		(20 gaixoa)

Lehenengo adibide bietan, (7a) eta (7b), gaixoak ekoizten duen forma *zien* bezela transkribaturik agertzen da. Ezeizabarrena irakasleak ohartarazi digunez, baliteke gaixo honen hizkeran, honela adieraztea lehenengo pertsonari dagokion laguntzailea. Delako forma hau zinez hirugarren pertsonako datiboduna ala lehenengo pertsonako datiboduna den ziurtatu ahal izateko, gaixoaren jatorriari buruzko informazioa beharko genuke. Erriondo Korostola (1993) lanean, baina, gaixoen banakako deskribapena egiten den atalean, ez zaigu gaixo honen jatorri geografikoari buruzko berririk ematen. Beraz, baliteke lehenengo adibide horiek zalantzarriak izatea. Haatik, beste gaixo batzuegan aurkitzen ditugu guztiz argiak diren ekoizpenak. Hala bada, (7c) adibidea, mendebaldeko euskaldun batena dugu, eta bertan ikusten dugunez, *jakon* forma ekoizten da, egokia litzatekeen lehenengo pertsonako datibodun formaren orde. Ohar bedi, baita, (7d) adibidean, gorago aipatu dugun pluralgilearen desagertpena ageri zaigula aldi berean. Mendebaldeko gaixo

berarena dugu (7d) adibidea, non testuinguru zabalagoa ematen dugun, hutsa azaltzen duen forma hobeto uler dadin: pasarte horretan, medikuek gaixoari esaten diote aste baten buruan itzultzeko, berak *esautzen* bezela ekoizten duena, *esa(n)(e)usten* esan beharrean.

Pluralgileari zegokion kaltearen kasuan bezela, datibo komunztadurari dagokion huts honek badu antzekotasunik jabekuntzan aurkitzen dugunarekin: izan ere, datibo komunztadura beharrezkoa den batzuetan, aditz morfologiak jabetu diren hurrek hutsak egin ohi dituzte, nor-nork formak erabiliaz:

- (8) a. zergatik kendu **du** niri kamioie? (M 2,06)
 b. jotzen **du** puñetazoak niri (J 3,11)

Datibo komunztaduran aurkitzen dugun huts hau era askotara deskriba liteke: modurik zehatzena, baina agian interes gutxienekoa, orain artean eman duguna da, hots, lehenengo pertsona markaren orde, hirugarren pertsona marka jarri ohi dutela agramatismoa duten gaixoei. Deskribapen honetatik, jabekuntzan aurkitzen dugunarekiko antzekotasuna ez da horrebestekoa, hurrek ez baitute hirugarren pertsona marka jartzen nor-nori-nork forma erabiliaz, baizik eta nor-nork forma aukeratzen, datibo komunztadura ekiten ez dutenean.

Gure eritziz, bai agramatismoan eta baita jabekuntzan aurkitzen duguna, datibo komunztaduraren desagertzea da (Laka & Ezeizabarrena 2001): agramatikoei, hirugarren pertsonari dagokion forma aukeratzean, zero forma aukeratzen dute, euskal aditz jokoan zeroa baita hirugarren pertsonarako erabiltzen den forma (Laka 1988, 1993); hurrek, bestetik, datiboaren zantzu guztiak ezeztatzen dituzte, baita aditz erroan ere, nor-nork formak aukeratzean. Bestetik, ordezkatzeko den komunztadura forma beti lehenengo pertsonarena izatea, corpusaren izaerari zor zaio ziurrenik: gaixoei beren esperientziak kontatzen dihardute, eta berez lehenengo pertsona eskatzen duten formak dira ugariak.

Pluralgilearen kasuan bezela, aipagarria da euskaraz badirela datiboa ezabatzen duten hizkerak; hain zuzen ere, argitalpen honetan azaltzen den Ezeizabarrena eta Fernandez (2003) hizkera horietako baten azterketa arretatsua dugu. Bestetik, de Rijk (1981) lanean, euskal aditz laguntzailearen garapenari buruzko gogoetak eskeintzean, datiboaren komunztadura absolutiboa eta ergatiboarena baino berriagoa dela iradokitzen da, ageri dituen hainbat berezitasun kontutan harturik. Zehazki nola edo zergatik den azaltzea ezinezkoa bazaigu ere, badirudi agramatismoan eta jabekuntzan azaltzen zaizkigula berritasun horren zantzuak, datiboaren komunztadura baita desagertzeko joera duena, beste biak ez bezela.

2.3.3. *Laguntzaile iragankorrak iragangaitzen ordez.* Korpusean, *edun* motako laguntzaile iragankorrak aurkitzen ditugu, *izan* motako laguntzaile iragangaitzak behar dituzten aditz nagusiekin (7):

- (7) a. harekin joaten **dugu** (1 gaixoa)
 b. ta gero jausi **dabe** lurrera (58 gaixoa)
 c. idazten nuen hitzetan pentsatzen ari **nituen** hitzak (18 gaixoa)

Akats mota hau maizegi agertzen ez bada ere, aipatzekoa da ez dugula alderantzizko adibiderik aurkitu; hau da, ez dugu aditz iragangaitzik aurkitu, aditz iragankorren lekuan. Bestetik, (7) adibideetako akatsetan, subjektu funtzioa betetzen duten Determinatzaile Sintagmak gauzaturik agertzen ez direlarrik, ezin daiteke ikusi akatsa aditz laguntzailearen hautapenari bakarrik dagokion, ala kasu ezarketarekin zerikusirik ote duen baita ere. Azkenik, (7c) adibideari dagokionez, aditz nagusia berez iragankorra da, *pentsatu*, eta *ari* adizki progresiboak eskatzen du laguntzaile iragangaitza. Baliteke, beraz, aditzaren hautapenak irabazi izana adibide honetan, progresiboaren kaltetan. Aipagarria da haur hizkuntzan honelako erruak ageri direla (Laka & Ezeizabarrena 2001), eta zenbait hizkeratan zilegi direla, egungo erabileran, (7c) bezelako perpausak.

2.3.4. *Aditz forma sortuberriak.* Agramatiko euskaldunengan aurkitzen dugun hurrengo sintoma mota nagusia, ezinezkoak diren aditz jokatuaren ekoizpena dugu. Aditz forma hauek, elkarrekin egokiak ez diren paradigma ezberdineta-ko morfemen hautapenaz sortuak dira, nahiz eta morfema horiek erakusten duten hurrenkera egokia izan ohi den:

- (8) a. zelatan **nengoezen?** (57 gaixoa)
 b. ba nik zazpi seme-alaba dauzkat...**dauza**...urte (53 gaixoa)
 c. erraminta trankila **geun** (52 gaixoa)
 d. eta gero graziak etorri **ginenla** (52 gaixoa)
 e. eta medikuak denak **neuden** han (52 gaixoa)
 f. eta ikusi **uan** dana mekauen Don Isidro (52 gaixoa)

Ikus ditzagun adibideok banan-banan: (8a) adibideko aditzak erakusten duen akatsa, aditz erroaren ondoan ageri duen pluralgileari dagokio. Gehituriko pluralgile hori kenduz gero, *nengoen* aditz forma izango genuke, egokia dena testuinguruan. Ohar bedi adibide honek agian baduela zerikusirik, gorrigo ikusi ditugun plural komuntzaduraren desagerpena erakusten zuten adibideekin. Hau da, hemen ere, desagerpena ez den arren, pluralgilea da akatsaren arrazoia. (8b) adibidean, aditz erroan aurkitzen dugu errua baita, baina oraingoan *eduki* aditzaren erroa da kalteturik ageri dena. (8c) adibideak

badu antzekotasunik aurrekoarekin: berriz ere, akatsa aditz erroaren hautapeanean aurkitzen dugu. Oraingoan, *eduki* aditzaren erroa ez da ekoizten, eta ondorioz, “ulergarria” baina hala ere ezinezkoa den jabetzazko aditz forma sortzen du gaixoak. Ohar bedi, bide nabar, 52 gaixoaren hizketan maiz agertzen direla honelako forma sortuberriak, adibideek erakusten dutenez.

Hurrengo adibidea, (8d), interesgarria da erregela morfofonologiko baten ezartze-ezaren ondorio dirudielako. Gaixoak, sakoneko forma den *ginenla* ekoizten du, *ginela* esan beharrean. Hemen, ahoskatzeko zailago den formaren alde egiten du gaixoak, nahiz eta sarritan agramatikoei fonologiaren ekoizpenean ere arazoak izaten dituzten, baina eratorpenaren ikuspuntutik pausu gutxiago duen formaren alde, hots, azken erregela morfofonologikoa ezarri gabeko forma.

(8e) eta (8f) lehenaldiko iragankorrak dira biak, eta biotan, gaixoak lehenengo komunztadura forman egiten du akatsa. (8e) adibidean, hirugarren pluralari dagokion *zeuden* ekoiztu beharrean, lehenengo pertsonaren morfema sartzen du aditzaren buruan, *neuden* sortuaz. Litekeena da errakuntza honetan, bere buruari buruz hitz egiten aritzeak eraginik izatea, hau da, lehenengo pertsonaren interferentzia hizketaren gai nagusiak berak sortua izatea. (8f) adibidean, gaixo berak berriz ere lehenaldiko forma iragankorrean hasierako pertsona komunztadura ezabatzen du oraingoan, morfemarik gabeko forma sortuaz.

Korpus honetan aurkitu ditugun ezinezko aditz jokatu guztietan, morfemen hurrenkera egokia zen. Hau da, batzuetan, aukeratutako pertsona komunztadura ez da egokia (8e,f), baina dagokion lekuan ageri da. Bestetan, aukeratutako aditz erroa ez da zuzena, (8a, b, c), baina berriz ere dagokion lekuan ageri da. Ez dago adibide bakar bat, zeinetan gaixoak aditz jokoko morfemen hurrenkera nahastu duen. Zaila da, noski, dugun datu iturri mugatua kontuan izanik, zehazki jakitea agramatismoaren kasuan morfemen hurrenkera kaltetu gabe ote dagoen, baina esanguratsua dirudi, aurkitu ditugun forma kaltetu guztiek hurrenkera ondo zainduta erakustea.

Morfemen hurrenkera nahasirik agertzen duten forma bakarrak, lehenaldiko forma iragankorrak ditugu. Dakigunez, euskaraz komunztadura morfemen hurrenkera aldatu egiten da nor-nork lehenaldi eta ahalezko formetan (Ortiz de Urbina 1989, Laka 1993 beste askoren artean), eta gertakari honen azterketa guztiak bat datoz, forma horien konplexutasuna handiagoa dela azpimarratzean. *Ergatiboaren lekualdaketa* izenaz ezagutzen den gertakari honek, arazoak sortzen dizkie gaixo agramatikoei. Hurrengo adibideetan ikusten dugunez, lehenaldiko forma hauetan akatsak agertzen dira:

- (9) a. Frankori egin **gintzan** egunbatean bigoteak (1 gaixoa)
 b. zergatik nire amak esaten **naun** ba denetik ikasi behar zela (20 gaixoa)

Adibideotan ikusten dugunez, lehenaldiko forma hauetan, gaixoez porrot egiten dute. Lehenengo adibidean, nahiz eta lehenengo pertsona pluralleko komunztadura marka agertzen den aditzaren buruan, aukeratutako morfema paradigma iragangaitzari dagokio, eta ez lehenaldiko paradigma iragan-korrari. Gaixoez ekoizitutako beste ezinezko formetan bezela, zaila da zehazki erabakitzea errua zertan datzan. (9a) adibideko forma bi eratara azal genezake: batetik, baliteke gaixoak forma iragangaitza aukeratu izana, *izan* aditzaren paradigmako lehenaldiko forma, eta forma horri singularreko aditz erroa jarri zaiolarik; hau da, *ginen* formaren ordeztan, *nintzen/nintzan* saileko aditz erroa aukeratzean sor liteke *gintzan* adibideko forma⁷. Bestetik, baliteke gaixoaren errua lehenengo pertsona pluralaren morfema hautapenean egotea, egokia zen *gen-/geun-* morfemaren ordeztan *gin-* aukeratuaz, aditz erroan ageri den *-tza-* hori *-tsa-* litekeelarik.

Bigarren adibideari, (9b)ri dagokionez, argi samar dirudi gaixoak ez duela ergatiboaren lekualdaketarik egin, aditz buruan ageri baita absolutiboari dagokion lehenengo pertsona komunztadura marka. Honez gain, eta agian honi loturik, lehenaldiko nor-nori-nork formari dagokion aditz erroa aukeratu beharrean, nor-nork formari dagokiona ageri zaigu, bukaeran lehenaldiko morfema zuzenean atxikirik. Gaixo honek ekoizten duen forma honen antzekoak haur hizkuntzan aurkitu ohi ditugu, orainaldiko aditz morfologiari lehenaldiko *-n* morfema zuzenean atxikitzen zaiola (Laka & Ezeizabarrena 2001):

- (10) nik hemen ein **doten** lo (O:2.10)

Adibide honetan ikusten denez, haurrak orainaldiko morfologiari zuzenean lehenaldiko marka itsatsi dio, eta komunztadura marketan ez da inolako lekualdaketarik gertatu, ergatiboari dagokion morfema aditzaren amaieran agertzen delarik. Ergatiboaren lekualdaketa kalteturik agertzen da agramatikoan hizkeran, eta jabekuntzan ere erruak sortzen ditu; honek guztiak adierazten du egiazki gertakari konplexua dela morfologiaren alorrean, hizkuntzalaritzan egindako lanek defendatu bezela.

⁷ Behar bezela dokumentatu gabeko forma bada ere, nire alabak honelako formak sortzen zituen bi-hiru urtetan: bai *gintzan* bezelakoak, eta baita, erru bera alderantziz eginik, *niñen* bezelako lehenaldiko formak. Paradigmen erregulartzean oinarritzen diren erru mota hauek, arrunt samarrak dira hizkuntza guztietako jabekuntza datuetan.

2.4. Determinatzaile Sintagmako kalteak

Maiztasunaren aldetik, urriago dira Determinatzaile Sintagman (DS) aurkitzen ditugun kalteak. Haatik, kontutan eduki behar dugu gaixoen hizketa espontaneoan, aditz ez jokatuak direla nagusi, eta Determinatzaile Sintagmak, guztiz beharrezkoak ez direnetan, isildu egiten direla. Hau bat dator gaixo agramatikoez hizkuntza guztietan azaltzen duten joera nagusiarekin, hizkuntz ekoizpena ahalik eta gehien soiltzearena, alegia. Euskaraz zilegi da aditzaren argumentuak isiltzea, eta beraz gaixoez estrategia honi heltzen diote nabarmenki.

2.4.1. *Kasu morfologiari dagokionez*, batzuetan ergatibo markak ageri dira absolutiboa behar duten Determinatzaile Sintagmetan:

- (11) a. ba, **nik** joaten naz lanera egun guztietan (58 gaixoa)
 b. **hankak** apurtu da (58 gaixoa)

Akats mota hau, 58 gaixoagan guztiz nabarmena dena, ez da agramatismoan esperotzeko sintoma bat, eta areagoko ikerketek argitu beharko dute zertan den sakoneko kausa. (11) adibideak ekoiztu zituen gaixoaren kasuan, hamar esalditatik seik ageriko subjektuak zeuzkaten, eta horietarik lautan, okerreko ergatibo marka eransten zaio absolutiboa behar duen DSri. Haatik, akats mota hau beste gaixo batzuegan aurki daiteke baita ere, (12) adibideek erakusten dutenez:

- (12) a. baña seminarion, oso gutxi egiten zan, eta **gu guk** hasi giñan(18 gai.)
 b. **besteak** e... zen...fabrikean (53 gaixoa)

Agramatismoan gehien agertzen diren erru motak, morfologiaren desgertzearekin eta soiltzearekin zerikusia dute, gorago ikusi dugunez. Halere, gure korpusean Kasu morfologiarekin lotuta dagoen erru mota bakarra, hemen aurkezten dugun hau da: ez da morfema ezabaketarik gertatzen, baizik eta gehiketa, eta horrezaz gain, euskaraz oinarritzkoagoa edo markatu gabea den absolutibo forma aukeratu beharrean, markatuagoa den ergatibozko forma ekoizten dute gaixoez.

Alderantzizko erruak aurkitzen ditugu baita ere, gutxiagotan izan arren. Honela, (13) adibideetan ikus dezakegunez, inoiz absolutiboaren morfologia erabiltzen dute gaixoez, ergatiboarena behar den lekuan:

- (13) a. **barkua** joan egin behar dau (52 gaixoa)
 b. **neskatila** esaten dau (58 gaixoa)

Kasu morfologiari dagozkion erruak ez dira asko korpusean, gaixoez gehienbat aditzaren argumentu diren DSak, ez dituztelako ekoizten ahal den guztietan. Agertzen diren erruek ez dute oinarritzko, morfologikoki soilen den formaren alde egiten: ergatibodun okerrak, absolutibodun okerrak baino gehiago dira. Den den, datuen kopurua urria izaki, gerora zuztatu edo gezurtatu beharreko akats eredia dugu kasu morfologiari dagokion hau.

2.4.2. *Determinatzaileak*. Determinatzaile sisteman, gainerako hizkuntzetan ere aurkitzen den sintoma aurkitzen dugu; determinatzailearen ezabaketa, alegia:

- (14) a. **beste** hor egoten da (53 gaixoa)
 b. **seme**, e esango det e, maestro da (53 gaixoa)
 c. lema **baporeri** apurtu eta etxera giñozela (52 gaixoa)

Halere, beste hizkuntza batzuetan determinatzaileak nabarmenki desagertzen diren artean, gaixo euskaldun hauen ekoizpenean han-hemenka baino ez dugu aurkitzen erru hau. Ardila (2001) txostenean, adibidez, gaztelaniadun agramatikoek sistematikoki artikulua ezabatzen dituztela azpimarratzen da, euskaraz gertatzen ez dena. Interesgarria litzateke etorkizunean, gaixo elebidunen azterketa bat egitea, hauen gaztelanian determinatzailearen ezabaketa sistematikorik ote dagoen ziurtatzeko. Dena den, eta eskura ditugun datuen arabera, badirudi *-a* determinatzailearen izaera ez datorrela bat gaztelaniazko determinatzaileekin. Ondorio hau areago zuztartzeko duen daturik ere bada; batzuetan, *-a* determinatzailea eransten zaie behar ez duten izenkiei, ondoko adibideak erakusten duen legez:

- (15) ezin dut **hitza** egin euskeraz (42 gaixoa)

Azkenik, bada *-a* determinatzaileari dagokion beste akats mota bat, elementu honen berezitasunaren ezaugarri dena. Gaixo agramatikoen hizketan, sarri gertatzen dira ekoizpenaren zailtasunak eragindako zalantzak eta errepikapenak. Hauen artean, bada agramatismoaren zantzua daraman errepikapen mota bat, hurrengo adibideetan erakusten duguna:

- (16) a. pintatzea eta arotzan **lan lana** (4 gaixoa)
 b. ari nintzen e txabol bat **artzai artzaiari** egiten (4 gaixoa)
 c. **alanbre, alanbrek, alanbreak** sartu ta amabi amabiak egondu giñan itsasoan (52 gaixoa)
 d. **txori txori** abian dagoela (58 gaixoa)

Errepikapen hauetan, gaixoez izen hutsak ekoizten dituzte, determinatzailearik gabeak. Hiztun arrunten kasuan, zalantzak eragindako errepikapenaren ere, determinatzailearen izenak sortzen dira.

3. ONDORIO ZENBAIT

Hizkuntzaren egituraren ikuspuntutik egin diren agramatismoaren ikerkuntzen artean, sindrome honetan kategoria funtzionalek agertzen duten kaltea zertan den azaltzen saiatu dira. Honela, Grodzkinskyk (1990) proposatu du agramatismoan kategoria funtzionalei dagozkien buruak azpiespezifikaturik daudela; Ouhallak (1992), berriz, agramatismoan funtzio kategoriarik ez dela argudiatu izan du, hau da, agramatikoen hizkeran, kategoria lexikoak bakarrik daudela. Ouhallaren proposamen honek badu antzekotasunik Caplan (1984) lanean eskeinitakoarekin: agramatismoan ez da sintagmarik islatzen, eta gaixoek besterik gabe kategoria lexikoak kateatzen dituzte bata bestearen atzetik, egiturarik sortu gabe. Caplan (1987) lanean onartzen da proposamen hau estuegia dela, agramatikoez egiturak sortzeko ahalmena badutela dirudielako. Grodzinskyren proposamenean, gaixoek kategoria lexikoei dagozkien islapenak eratzen dituzte, baina kategoria lexiko hauek menderatzen dituzten adabegi funtzionalak guztiz bete gabe daude. Eskura ditugun datuen arabera, euskaldun agramatikoez buru funtzionalak morfologikoki betetzeko ahalmena badutela dirudi, flexio morfologia ekoizteko gai diren neurrian, baina elementu funtzional hauen zehaztasunak galdurik agertzen dira, eta hortik sortzen dira hemen aurkeztutako hainbat erru morfologiko.

BIBLIOGRAFIA

AMUNDARAIN, I. 1997. *Juntadura eta elipsia euskaraz*, doktorego tesia, EHU, Gasteiz.

ARDILA, A. 2001. "The manifestation of aphasic symptoms in Spanish", M. Paradis (arg.) *Manifestations of Aphasia symptoms in different languages*, Amsterdam/London: Pergamon, 253-256.

ARTIAGOITIA X. 2000. *Hatsarreak eta parametroak*, EHUko argitalpen zerbitzua, Leioa.

ARTIAGOITIA, X. 1997. "DP predicates in Basque". A. Taff (arg) *University of Washington Working Papers in Linguistics*, 1997, Vol. 15, 161-198.

BADECKER & CARAMAZZA 1985. "On considerations of method and theory governing the uses of clinical categories in neurolinguistics and cognitive psychology: the case against agrammatism", *Cognition* 20, 97-125.

BARREÑA, A. 1993. *Haur euskaldunen hizkuntzaren jabekuntza-garapena: INFL eta KONP funtzio-kategorien erabileraz*, doktorego tesia, EHU, Gasteiz.

BORER, H. 1984. *Parametric Syntax: Case Studies in Semitic and Romance Languages*. Dordrecht: Foris.

CAPLAN, D. 1987. *Neurolinguistics and linguistic aphasiology* Cambridge University Press, Cambridge [1992 *Introducción a la neurolingüística y al estudio de los trastornos del lenguaje*, Lingüística y conocimiento 15, Visor, Madrid]

CHOMSKY, N. 1995. *The Minimalist Program* MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

CHOMSKY, N. 1989. "Some Notes on economy of derivation and representation", I. Laka & A. Mahajan (arg.) *Functional Heads and Clause Structure*, MITWPL Vol. 10, Dept. of Linguistics & Philosophy, MIT, Cambridge, MA, 1989

CHOMSKY, N. 1981. *Lectures on Government and Binding*, Dordrecht: Foris.

DE RIJK, R. 1981. "Euskal Morfologiaren Zenbait Gorabehera." *Euskal Linguistika eta literatura: Bide berriak*, Deustuko Unibertsitatea, Bilbo: Deustuko Unibertsitateko Argitarazioak, 83-101.

ERRIONDO KOROSTOLA, L. 1993. *Afasiko elebidunen hizkuntz trebetasunen azterketa*, Doktorego tesia, Euskal Herriko Unibertsitatea, EHUko argitalpen zerbitzua, Bilbo, 1995.ean argitaratua.

EZEIZABARRENA M.J. 1997. "Infinitivos verbales en el lenguaje de niños bilingües", L. Díaz & C. Pérez (koord.) *Views on the acquisition and use of a second language* EUROSLA '7, Proceedings, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

EZEIZABARRENA, M.J. 1996. *Adquisición de FLEX en euskera y castellano por niños bilingües*, doktorego tesia, University of Hamburg, EHUko argitalpen zerbitzua, Bilbo.

EZEIZABARRENA M.J. 1994. "Primeras formas verbales de concordancia en euskera", J. Meisel (arg.) *La adquisición del vasco y del castellano en niños bilingües* Madrid/Frankfurt: Vervuert, 181-230

FERNANDEZ B. eta EZEIZABARRENA M.J. 2003. "Itsasaldeko solezismoa, Datiboaren lekualdatzearen argipean", Iker 14, P. Laffiteren sortzearen men- demuga, Euskaltzaindia eta IKER taldea, Baiona.

GRODZINSKY, Y. 1984. "The syntactic characterization of agrammatism" *Cognition* 16, 99-120.

GRODZINSKY Y. 1989. "Language deficits and the Theory of Syntax" *Brain and Language* 27:135-59.

JACKOBSON, R. (1968. *Child Language, Aphasia and Phonological Universals*. Mouton, The Hague.

JAREMA G. 1985. "Is "agrammatic speech" agrammatical?" *Papers in Linguistics*, 18, 223-238.

LAKA, I. 1988. "Configurational Heads in Inflectional Morphology: The Structure of the Inflected Forms in Basque", *ASJU XXII-2*, Donostiako Aldundia, Donostia, 343-365.

LAKA, I. 1993. "The Structure of Inflection: A Case study in X⁰ Syntax." J.I. Hualde eta J. Ortiz de Urbina (arg) *Generative Studies in Basque Linguistics*. Current Issues in Linguistic Theory 105, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 21-70.

LAKA, I. 1996. *A Brief Grammar of Euskara, The Basque Language*, <<http://www.ehu.es/grammar>>.

LAKA, I. & ERRIONDO KOROSTOLA L. 2001. "Aphasia manifestations in Basque" M. Paradis (arg.) *Manifestations of Aphasia symptoms in different languages*, Amsterdam/London: Pergamon, 49-72.

LAKA, I. & EZEIZABARRENA M.J. 2001. "Exploring the regression hypothesis: a comparison of data from acquisition and agrammatism in Basque" posterra, *Workshop on Bilingualism and Brain Plasticity*, SISSA, Trieste, Italia.

ORTIZ DE URBINA. J. 1989. *Parameters in the Grammar of Basque*. Foris, Dordrecht.

OUHALLA, J. 1992. "Functional Categories, Agrammatism and Language acquisition" in *Sprachwissenschaft in Frankfurt*, Arbeitspapier 9.

PARADIS, M. 2001. *Manifestations of Aphasia symptoms in different languages*, Amsterdam/London: Pergamon.

SASANUMA, S. 1989. "Universal and language-specific symptomatology and treatment of aphasia" *Folia Phoniatica*, 38, 121-175.

YIU, E. & WORRAL, E. 1996. "Sentence production ability of a bilingual Cantonese/English agrammatic speaker", *Aphasiology*, 10, 505-522.